

Об'єднання УНР і ЗУНР: причини, передумови, сутність та значення

У статті аналізуються передумови об'єднання УНР і ЗУНР; розглянуто основні етапи на шляху до об'єднання, відображено умови і наслідки підписання Акту злуки.

Ключові слова: Західноукраїнська Народна Республіка, Українська Народна Республіка, Євген Петрушевич, Симон Петлюра, Акт злуки.

Roman Tymchenko

Association of UPR and WUPR: causes, background, essence and value

The Ukrainian Revolution of 1917-1921 should be reconsidered and reexplained by new generation of historians. The important achievement of the revolutionary process of that time was the proclamation of the independent Ukrainian state.

The article analyzes the preconditions for the unification of both parts of Ukraine into a common state during the period of the Ukrainian Revolution of 1917-1921. The author particularly explores on events after the proclamation of the Western Ukrainian People's Republic in Lviv. He concludes the causes of the reluctance of Galician politicians to declare a unification with the Greater Ukraine.

The main stages of the unification process, the conditions of the signing of the pre-accession Agreement and its influence on the relations between the UNR and the ZUNR are considered. Also, the author describes the entire unification process in January 1919 and its consequences were analyzed.

As a result of the research, the author notes that the proclamation of the Unification Act became an outstanding event that contributed to the growth of the Ukrainian national consciousness, the formation of the Ukrainian political nation, its consolidation. This event marked the completion of the first stage of the struggle for the unity, and opened the possibility of development of the Ukrainian statehood.

Key words: Western Ukrainian People's Republic, Ukrainian People's Republic, Yevgeny Petrushevich, Symon Petliura, Act of Unity.

Доба Української революції 1917-1921 рр. залишила в спадок наступним поколінням явища й події минулого, які з плином часу не втрачають своєї значущості, потребують осмислення сконденсованого в них ретроспективного досвіду як позитивного, так і негативного.

Однією з важливих складових тогочасного революційного процесу була спроба утворення єдиної незалежної соборної української держави. Розвиток національно-визвольного руху, державотворчі зусилля східного й західного українства дозволили в кінці 1918 – початку 1919 рр. проголосити об'єднання двох історично роз'єднаних гілок українського народу в єдине державне тіло. Проте втілити в життя одвічне прагнення українців тоді не вдалося. Більше того, були втрачені й здобутки державної незалежності.

Наше завдання полягає у висвітленні передумов та причин об'єднання Західної і Наддніпрянської України в одну державу; розгляді його основних етапів; реконструюванні умов підписання Акту злуки 1919 р., а також визначенні його сутності.

Перша світова війна сприяла розвитку національно-визвольних рухів у Європі, а українці не були виключенням у цьому відношенні. Після ліквідації в Росії царської влади, вони утворюють свій власний орган самоуправління – Центральну Раду, яка дбала про збирання всіх українських етнографічних земель, опікуючись водночас і долею Галичини. На переговорах з країнами Четверного союзу однією з умов підписання мирного договору було утворення окремого коронного краю для Східної Галичини й Буковини. У свою чергу, півавстрійські українці

з радістю зустріли проголошення IV Універсалу й підписання Брестського договору. Однак зміни в політичному керівництві Наддніпрянської України перешкодили Центральній Раді довести розпочату справу до завершення.

Об'єднавчу політику продовжив П. Скоропадський. Суперечливе ставлення гетьмана до галичан відбилосся й на виробленні та здійсненні зовнішньополітичної лінії щодо західноукраїнських земель. Та все ж головним гальмівним чинником виступала залежність української влади від Австро-Угорщини, війська якої окупували значні терени Української Держави. Небажання австрійської влади розв'язувати проблему західноукраїнських земель посилювали східний вектор у зовнішній політиці гетьманату.

6 жовтня 1918 р. на відкритті Державного Українського університету в Києві член австрійського парламенту Л. Цегельський виголосив палку промову: «Сьогодні положено найкращий камінець під будучину українського народу. Українська нація прилучилася до європейської культури, і це прилучення є найкращою запорукою, що Україна не загине. Я вірю, я певен в тому, що ви, браття, пригорнете й нас, галичан, до себе...»¹. Таким чином, українці вірили в майбутню об'єднану державу.

Невідворотна поразка країн Четвертого союзу в Першій світовій війні змістила центр соборницьких волевиявлень з Наддніпрянщини до Східної Галичини. Однак восени 1918 р. галицький провід на чолі з Є. Петрушевичем не поспішав йти на зближення з Наддніпрянською Україною. Навіть у той момент, коли Габсбурзька імперія формально розпалася, лідери УНРади вірили в прихильність цісаря Карла до української справи. Вони були переконані, що він легітимно передасть владу у Східній Галичині новоутвореній 18 жовтня Українській Національній Раді. Тоді як інші ж народи імперії активно виступали за створення власних незалежних держав – Південно-слов'янської, Чехословаччини, Польщі, їх мало цікавила подальша доля Австро-Угорщини. Обговорювалося 18-19 жовтня і питання злуки з Наддніпрянською Україною. Однак, у результаті гострої дискусії, західноукраїнські керівники

вирішили не проголошувати об'єднання негайно. На це впливала присутність великої окупаційної австро-угорської армії у Наддніпрянській Україні, хитке становище гетьмана П. Скоропадського і націленість Українського національного союзу на повстання проти гетьмана.

Стрімкий розвиток подій вніс корективи у подальші відносини обох частин України. Реальна загроза захоплення поляками влади у Східній Галичині змусила УНРаду і старшин військового комітету прийняти рішення про військове повстання. У ніч на 1 листопада команда українських воїнів зайняла казарми, усі державні установи й захопила владу в Львові. За схожим сценарієм відбувалося переобрання влади українцями й в інших містах Східної Галичини. 13 листопада 1918 р. УНРада ухвалила «Тимчасовий закон про державну самостійність українських земель бувшої австро-угорської монархії», яким визначалася назва держави – Західно-Українська Народна Республіка, герб (зображення золотого лева на синьому фоні) та її кордони. Таким чином декларувалося створення в Європі ще однієї незалежної держави².

Варто детальніше зупинитися на офіційній назві новоутвореної країни. У маніфесті, виголошеному УНРадою 19 жовтня, зазначалося про утворення «української держави», таке найменування було продубльовано у відозві до населення 1 листопада 1918 р. Очевидно, це пов'язано з існуванням держави з однойменною назвою в Наддніпрянській Україні. Таким чином, західноукраїнські політики намагалися підкреслити історичну єдність обох гілок українства й не виключали об'єднання з Великою Україною. Коли ж становище гетьманату П. Скоропадського погіршилося, а галицьким лідерам стали відомі плани Українського Національного Союзу (УНС) про початок протигетьманського повстання, серед членів УНРади поширилася думка, що існування держави П. Скоропадського це явище тимчасове. Далі буде розвиватися Українська Народна Республіка, яку започаткувала ще Центральна Рада, тому й виникла назва «Західно-Українська Народна Республіка». У той час на Наддніпрянщині соціалістична опозиція, яку

¹Гай-Нижник П. Акт Злуки УНР і ЗУНР: втілення і крах ідеалу Соборної України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc/172doc.php> (дата звернення 10.09.2018).

²Тимченко Р. Євген Петрушевич – лідер Західноукраїнської Народної Республіки (до 150-річчя з дня народження та 95-річчя з дня утворення ЗУНР) // Український історичний журнал. – 2013. – Вип. 5. – С. 146-147.

уособлював Український Національний Союз, готувалася до повалення Гетьманату П. Скоропадського й відновлення УНР. Однак галицька еліта не наважувалися вступати в тісні відносини з гетьманатом, який узяв курс на федеративне об'єднання. У той час як галицькі соціал-демократи, студентство й більшість населення виступали за негайне об'єднання з Великою Україною.

Військовий конфлікт ЗУНР з Польщею поставив на порядок денний потребу у зброї й амуніції. Починається процес зближення лідерів обох українських державних утворень. Хоча перші контакти відбулися ще до взяття влади в Західній Україні, 28 жовтня 1918 р. на засіданні Львівської делегації УНРади було запропоновано обговорити з міністром фінансів Української Держави щодо можливої емісії власної грошової одиниці³. 29 жовтня представник західноукраїнського проводу О. Колесса повідомив П. Скоропадського про утворення УНРади як конституанти українських земель Австро-Угорщини. Крім того, громадсько-політичний діяч В. Панейко, перебуваючи в Києві, агітував офіцерів вищого командного складу до служби в західноукраїнській армії.

Гетьман, у свою чергу, наголошував на необхідності відправлення делегації до Львова, яка налагодила б зв'язок з УНРадою, оскільки потрібно готувати фундамент «для братерських з ними зносин»⁴. Він вважав, що національні кола України вітатимуть такий крок, а Росія, звісно, що федеративна, також була б задоволена через реалізацію воєнної мети щодо єдності «Червоної Русі» з Російською державою. Тому до Галичини була направлена дипломатична делегація Гетьманату на чолі з О. Саліковським, однак вона так і не прибула до місця призначення. У цей же час у Відні розпочали співпрацю українська військово-санітарна місія та віденське представ-

ництво УНРади, а також Збірна Станція для українських військовиків, яку утворила УНРада у столиці Австрії⁵.

Український Національний Союз боявся, що об'єднання Східної Галичини й Української Держави підніме престиж гетьмана в очах українців і зірве плани протигетьманського повстання. Ще 16 жовтня відбулося засідання УНС, на якому проведено вибори його представників до УНРади у Львові. Ними стали В. Прокопович, В. Чехівський і М. Корчинський⁶. Але не маючи змоги направити їх до Львова, УНС телеграмою привітав національне самовизначення «наших австро-угорських братів» та заявив про готовність підтримати боротьбу галичан за об'єднання українських земель в одну державу⁷.

Взагалі, УНС ще в середині жовтня виступив із широкою програмою об'єднання України, яку розраховував втілити в життя в майбутньому. У його заяві про внутрішнє й міжнародне становище України, підписаній головою Союзу В. Винниченком і секретарем П. Дідушком про об'єднання «в один державний український організм всіх заселених українцями земель, які до цього часу через історичні та міжнародні обставини не ввійшли в склад Української держави, цебто: Східної Галичини, Буковини, Угорської України, Холмщини, Підляшшя, частини Бессарабії з українським населенням, частини етнографічно-української Донщини, Чорноморії і Кубані»⁸. Ця декларація містила заповітний принцип соборності як одвічне прагнення українського народу.

З метою отримання допомоги від гетьмана 5 листопада 1918 р. делегація УНРади у складі О. Назарука й В. Шухевича відправилася до Києва. Там уже працював тимчасовий представник ЗУНР, громадсько-політичний діяч Г. Микетей. Вислухавши делегатів та порадившись із військовим міністром М. Рогозою, заступником

³ Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДІА у м. Львові), ф. 359, оп. 1, спр. 371, арк. 78.

⁴ Діло. – 1918. – 14 листопада.

⁵ Павлишин О. Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). – Львів, 2008. – С. 103.

⁶ Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали: в 5 т. Т. 1. – Івано-Франківськ, 2001. – С. 205.

⁷ Там само. – С. 206.

⁸ Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції: 1917–1920 рр. : [у 4 т.]. Т. 3. Відень, 1921. – С. 112.

міністра закордонних справ О. Палтовим і міністром праці М. Славінським, П. Скоропадський пообіцяв направити загін Січових Стрільців, а також 10 мільйонів австрійських корон, ескадру літаків, 2 панцирні автомобілі, батарею гаубиць, амуніцію⁹. Після цього галицька делегація зустрілася з головою УНС В. Винниченком. Він висловив незадоволення їхньою аудієнцією у гетьмана П. Скоропадського й виступив проти відправлення до Східної Галичини легіону Січових Стрільців, оскільки вони мали стати ядром протигетьманського повстання.

Після зустрічі з головою УНС делегати поїхали до Білої Церкви. На Стрілецькій Раді 13 листопада О. Назарук говорив про галицький П'ємонт, про план пізнішого походу проти Росії. Однак 8 членів Ради й 4 старшини (всі були вихідцями з Галичини) не погодилися. Лише Р. Сушко поділяв думки О. Назарука. М. Загаєвич вважав, що для Львова достатньо й однієї стрілецької сотні з чотирма скорострілами. Більшість старшин на чолі з Ф. Черником вірили, що загін Січових Стрільців може здобути Львів, але боялися за Київ і не хотіли відпускати «ані одного багнету, бо кожний Стрілець у даних умовах ціниться більше від своєї ваги золотом». Вони вважали, що виступ проти Скоропадського в ім'я української демократичної держави був неминучий, бо гетьманський режим здискредитував державну ідею України. Тому повстання, за словами стрілецьких старшин, слід підняти під гаслом оборони української державності й довести, що гетьманат й Україна не тотожні поняття¹⁰.

Цілком очевидно, що стрільці Львів не врятували б, хоч би й пішли на допомогу галичанам. Оскільки військо напередодні повстання було малочисельне, за повідомленням А. Крезуба, становило всього 816 чоловік, а за даними В. Винниченка 1500 осіб¹¹. Із чотирьох сотень лише три мали військовий досвід, решта новобранці, які тільки взяли до рук зброю. Та й плану-

вання Львова, окрім старшин, не знав ніхто. Прибути вчасно на місце стрільці теж не встигли б. Адже О. Назарук приїхав до Білої Церкви 12 листопада. За міркуваннями А. Крезуба, якщо б навіть наступного дня Січові Стрільці відправилися на допомогу, то прибули б на місце призначення лише 19-20 листопада. Це було б надто пізно й не допомогло галичанам у боротьбі за Львів, однак, можливо, це не дало б змоги полякам закріпитися в галицькій столиці.

В. Шухевич повернувся в Галичину ні з чим, а О. Назарук залишився в Білій Церкві й брав участь у підготовці звернення С. Петлюри до населення. Хоча вже згодом він писав, що не розумів значення цього повстання. Мабуть, його захопили революційні ідеї Директорії й зтягли в русло боротьби проти гетьмана.

Тим часом, 10 листопада на засіданні Української Національної Ради представник УНДП Р. Перфецький запропонував, щоб УНРа дозволила Державному секретаріату здійснити заходи по об'єднанню українських земель. До його думки приєднався секретар закордонних справ В. Панейко. Д. Вітовський наголосив, що зволікати не можна, оскільки «широкі маси селянства, робітництва і все військо бажають з'єднання». Та були й такі діячі, які не сприймали це рішення. Сумніви щодо негайної злуки висловили секретар віросповідань О. Барвінський та секретар внутрішніх справ Л. Цегельський. Останній підкреслював орієнтацію гетьманського уряду на «єдину, неделіму», а це, у свою чергу, могло знищити галицьку державу. Врешті УНРа погодилася з пропозиціями Р. Перфецького довірила Державному секретаріату здійснити відповідні заходи для об'єднання українських земель¹².

Загалом, галицькі лідери хоч і недружно ставилися до гетьмана, однак боялися соціалістичного перевороту, планованого Директорією. Вони вважали, що будь-яка зміна влади приведе до взяття Києва більшовиками, і тоді їхня держава

⁹ Назарук О. Рік на Великій Україні: Конспект споминів з української революції. – Відень, 1920. – С. 6-7.

¹⁰ Кучабський В., Безручко М., Коновалець Є. Золоті ворота. Історія Січових стрільців 1917-1919. – Львів, 2004. – С. 103.

¹¹ Крезуб А. Нарис історії українсько-польської війни 1918-1919. – Нью-Йорк, 1966. – С. 28-29; Винниченко В. Відродження нації: (Історія української революції, марець 1917 р. – грудень 1919 р.): В 3 ч. – К. – Відень, 1920. – Ч. 3. – С. 90.

¹² Тимченко Р. Листопадова революція 1918 р.: передумови, очікування й наслідки // Проблеми вивчення історії української революції 1917 – 1921 років. – К., 2012. – Вип. 7. – С. 194.

буде оточена з обох боків ворогами. На активізацію зовнішньої політики в східному напрямку спонукало не зовсім вдале розгортання українсько-польської війни й необхідність отримання військової допомоги від наддніпрянських побратимів. На даному етапі Директорія більше цікавилася можливістю об'єднання обох частин України з метою підвищення власного авторитету.

УНС, готуючи виступ проти гетьмана, був увесь час у курсі подій у Галичині. Адже про перемогу повстання у Львові того ж дня стало відомо в Києві. Із львівського вокзалу телефоном австрійському консульству було передано, що українські війська зайняли Львів і Перемишль і взяли владу у свої руки¹³. Тому президія УНС 8 листопада оприлюднила підписану В. Винниченком і М. Шаповалом відозву з закликом до допомоги галичанам у боротьбі проти поляків: «Треба допомогти рідній Галичині. Вірні, чесні українські серця мусять озватися. Ідіть у добровольчий корпус оборони Галичини і рятуйте наш Піємонт від руїни!»¹⁴.

Головна рада галицьких, буковинських і угорських українців у Києві вирішила в Михайлівському монастирі організувати комітет для запису добровольців до «Корпусу оборони Галичини». Крім того, вона розповсюдила відозву до населення з закликом про необхідну допомогу Наддністрянині¹⁵. А київське товариство «Батьківщина» 9 листопада видало своє звернення: «Браття і сестри!.. Ви знаєте, що робиться в Галичині. [...] Отож, брати, не гайте часу, записуйтеся найшвидше в очі полки, а ви землі козачої краса, найкращі сестри, записуйтеся в сестри «Червоного хреста!»¹⁶

У Києві було створено «Загін імені Гонти», до складу якого вступило чимало козаків. Те ж саме відбувалося в Одесі й на Херсонщині. Зокрема, Одеська філія Національного Союзу 10 листопада ухвалила рішення організувати «Одеський

Гайдамацький Загін» і сприяти формуванню поза містом фонду допомоги Галичині. Теж саме передбачалося зробити на Поділлі. Для добровольців створювалися спеціальні прийомні пункти в Жмеринці, Проскурові, Кам'янці-Подільському, Підволочиську, а також оголосили збір коштів через одеське відділення Українбанку.

17 листопада до Львова приїхала військова місія на чолі з І. Луценком для ознайомлення з матеріально-технічною базою ЗУНР та визначення їй військової допомоги. Галицьких політиків він закликав не проголошувати злуки, бо «становище гетьмана Скоропадського і его зносини з російськими об'єдинителями ще не припинені»¹⁷. Крім того, до Львова прибула делегація міністерства шляхів Української Держави у складі інженера Ю. Коларда, представника партії самостійників П. Кугія й делегата Головної ради галицьких, буковинських і угорських українців В. Гриніва у справі налагодження залізничного руху в Галичині, тісних взаємин між політичними організаціями Наддніпрянщини й Наддністріянини, поставки зброї, а також координування військового корпусу оборони Східної Галичини¹⁸.

Тим часом, дедалі складнішим ставало становище українців у Буковині. У зв'язку з наступом румунських військ за військовою допомогою до Львова й Києва, за розпорядженням Крайового Комітету передбачалося відправити Т. Галіпа та М. Драгомирецького, але через складну військово-політичну ситуацію на шляху до столиці України вони відмовилися. Згодом з відповідними дорученнями виїхала делегація у складі О. Безпалка й М. Кордуби¹⁹.

У Львові за рішенням УНРади вони були наділені повноваженням вести переговори з гетьманом від імені ЗУНР і вимагати від П. Скоропадського військової допомоги. Також В. Панейко доручив делегатам зв'язатися з тимчасовим представником ЗУНР в Українській Державі

¹³ Макарчук С. А. Українська республіка галичан: нариси про ЗУНР. – Львів, 1997. – С. 53.

¹⁴ Кузьма О. Листопадові дні 1918 р. Нью Йорк, 1960. – Вказ. праця. – С. 221.

¹⁵ Діло. – 1918. – 10 листопада.

¹⁶ Цит. за: Литвин М. Р. Українсько-польська війна 1918-1919 рр. – Львів, 1998. – С. 295.

¹⁷ ЦДДА у м. Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 1871, арк. 29.

¹⁸ Добржанський О., Старик В. Змагання за українську державність на Буковині (1914-1921 рр.). Документи і матеріали. – Чернівці, 2009. – С. 305.

¹⁹ Кордуба М. В посольстві до гетьмана (Уривок із щоденника) // Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! – С. 856.

Г. Микетеем і просити гетьмана направити до Львова місію для обговорення питання об'єднання ЗУНР з Наддніпряниною.

27 листопада делегати прибули до Києва. Г. Микетей отримав листа від В. Панейка з відповідними рішеннями, але ситуація в столиці змінилася. Гетьман проголосив федераційну грамоту, а тому галицький представник мав отримати дозвіл зі Львова на переговори з П. Скоропадським. Самостійно ж вести дипломатичні відносини з Українською Державою після такого кроку гетьмана Г. Микетей не став. Та й допомогти Буковині П. Скоропадський нічим не міг, бо, зі слів заступника міністра закордонних справ А. Галіпа, гетьман готовий був пожертвувати навіть частиною Поділля, аби тільки Румунія надала йому військову підтримку²⁰.

Водночас до Києва прибула делегація у складі Т. Галіпа й І. Поповича, щоб проінформувати П. Скоропадського про ситуацію в Буковині та просити військову допомогу. Доручення на поїздку до столиці Української Держави їм надав у Заліщиках О. Попович, тому вони жодним словом не знали про поїздку М. Кордуби й О. Безпалка. У дорозі делегатам довелося зустрітися з великими труднощами через початок протигетьманського повстання, тому й не дивно, що їхали вони з Чернівців до Києва 17 днів і прибули лише 27 листопада. Після зустрічі з А. Галіпом делегати зрозуміли, що П. Скоропадський довго не втримається. А вже після зміни влади в Києві Т. Галіп зустрівся з С. Петлюрою, який пообіцяв йому протягом двох місяців відправити військо на допомогу Буковині²¹. Звісно, це були тільки слова або велика самовпевненість С. Петлюри, оскільки в його розпорядженні знаходилося велике військо в період повстання, яке швидко зменшувалося після його закінчення. Т. Галіп та І. Попович вирішили, що їхня місія на цьому закінчилася, адже інша делегація в Києві мала ширші повноваження. Очевидно, що Т. Галіп не знав, що М. Кордуба вже покинув місто, а лишився тільки О. Безпалко, якому імпонували ідеї Директорії.

Галичани, які самі боролися з переважаючими силами поляків, у кінці листопада 1918 р. вирішили знову направити в Україну своїх представників – Л. Цегельського й Д. Левицького. Однак делегати ЗУНР не змогли вдруге дістатися Києва, оточеного протигетьманськими повстанцями. Тоді вони виїхали до Фастова, де зустрілися з членами Директорії: В. Винниченком, С. Петлюрою, О. Андрієвським, Ф. Швецем і А. Макаренком. У результаті обговорення обидві сторони уклали й підписали у Фастові 1 грудня 1918 р. Передвступний договір про злуку обох держав²². Відповідно до історичних умов, культурних і соціальних відмінностей у житті українських республік ЗУНР мала отримати територіальну автономію, характер якої повинна визначити окрема спільна комісія. Ратифікувати її рішення мали компетентні законодавчі й виконавчі державні органи обох частин України.

В. Винниченко вважав, що Рада державних Секретарів (РДС) звернулася до Директорії з пропозицією злиття двох республік в одну українську державу, бо не мала впевненості у своїх силах, та й народні маси прагнули повного об'єднання з Великою революційною Україною. В іншому випадку цього б не відбулося. Не викликала захоплення в голови Директорії й перспектива боротьби ще з одним ворогом – Польщею.

Загалом не всі політичні діячі підтримували ідею об'єднання у той час. Проти виступив український посол у Відні В. Липинський, який радим лідерам ЗУНР не погоджуватися на негайну злуку через непевне становище Наддніпрянської України і плани Антанта на відродження Росії в її старих кордонах, у той час підтримує право народів колишньої Австро-Угорщини на самовизначення. Д. Левицький відзначав, що підписуючи «предвступний договір» відчував, ніби скаче в темряву. Не вірили в міцність і тривкість Директорії й депутати Національної Ради²³.

Отже, підписуючи прелімінарний договір у Фастові, делегати УНР не були впевнені в

²⁰ Там само. – С. 870-871.

²¹ Галіп Т. Роки війни. З Чернівців до Києва. З моїх спогадів // Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! – С. 502.

²² Винниченко В. Вказ. праця. – Ч. 3. – С. 154-156.

²³ Сеньків М. З історії соборності українських земель (до 95-річчя Акту злуки УНР і ЗУНР) // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Вип. XXXVII. – 2013. – С. 93.

стабільності влади Директорії та й до соціалістичних поглядів її керівників ставилися насторожено. Лідери ЗУНР побоювалися лівого радикалізму Директорії, а також анархії й безладдя. Адже в Наддніпрянщині діяли досить сильні угруповування отаманів, неконтрольованих владою. Та важке становище в Галичині змусило уряд ЗУНР наважитися на такий крок.

Договір вперше опублікували в газеті «Нове життя» 4 січня 1919 р. Він повинен був залишатися до цього часу таємним, але повірений у справах Австро-Угорщини в Українській державі Е. Фюрстенберг повідомляв про нього 24 грудня 1918 р. телеграмою до Відня, а значить про підписання стало відомо раніше²⁴.

Уряд ЗУНР не квапився юридично закріплювати Фастівську угоду й вичікував сприятливого моменту, коли українці здобудуть Львів і зможуть зібратися всі члени УНРади, а не лише її частина, яка могла прибути до Тернополя. Питання злуки обговорювалося на засіданнях уряду 8-9 грудня з представником УНР Г. Сидоренком і 22-23 грудня за участю Л. Бачинського. На останньому зібранні прийняли постанову направити до Києва делегацію для реалізації засад об'єднання.

Така непослідовність західноукраїнської влади викликала незадоволення серед місцевого населення. Зокрема, 28 грудня 1918 р. на вічі в Стрию ухвалено наступну резолюцію: проголосити «безпроволочно і торжественно» злуку обох частин України, зайняти ефективну оборону й закінчити війну до Паризької мирної конференції, а також не проводити самостійної зовнішньої політики до відповідних рішень представниками соборної України. Таких позицій дотримувалися представники зібрань у Дрогобичі й Старому Самборі. А мешканці села Жулин Стрийського повіту в маніфесті наголошували, що не бажать окремої західноукраїнської республіки, натомість прагнуть, щоб «східна Галичина, Буковина і північна часть Угорщини заселена українськими жителями, належала і

стала сполучена разом з усіма українськими землями, а головною столицею признаємо місто Київ і його Републіканське правительство в Києві»²⁵. Українські селяни і робітники Перемишльського повіту у грудні 1918 р. навіть направили С. Петлюрі делегацію. Один з її представників писав у листі до УНРади, що «Перемищина нічого не хотіла чути о західній Республіці, лише жадає безоглядної злуки з Україною, навіть на випадок якби Україна мала належати до Москви. Справді се нині не грозить, але ми нашого становища не змінюємо»²⁶. Таким чином, вони виступили проти умов Передвступного договору, де ЗУНР отримувала широку автономію і вимагали якнайшвидшого повного об'єднання обох частин України.

У середині грудня 1918 р. Л. Цегельського знову було направлено до Києва відвідати просити допомогу в Директорії. У столиці він узяв участь в урочистостях, присвячених здобуттю республіканськими військами міста. На банкеті в Українському клубі він відмітив, що об'єднання УНР і ЗУНР стало знаковою подією в історії обох земель²⁷. Однак, повернувшись у Галичину, доповів власному уряду, що розраховувати на допомогу від Великої України в найближчому часі навряд чи можна через наступ більшовиків. Л. Цегельський був упевнений у швидкому відступі військ Директорії з Києва.

Натомість зовнішньополітичне становище України наприкінці 1918 р. ставало дедалі складнішим. Між УНР і більшовицькою Росією точилася війна. Галицька армія не витримувала під наступом польських військ, а УНРада переїхала з Тернополя до Станіслава. Боротьба з переважачими ворогами, а також соборницькі настрої населення змусили західноукраїнське керівництво активізувати об'єднаним політику.

Питання злуки було одним із пріоритетних на січневій сесії УНРади, яка розпочалося 2 січня 1919 р. Є. Петрушевич у своєму виступі доповів про складне становище Галичини та наголосив: «Кров най буде тим першим звеном, що лучить

²⁴ Ereignisse in der Ukraine deren Bedeutung und historisches hintergrunde. Philadelphia, 1966. Bd. 4. – S. 65.

²⁵ Західно-Українська Народна Республіка. Документи і матеріали: в 5 т. – Івано-Франківськ, 2005. – Т. 3. – Кн. 2. – С. 6; Дрогобицький листок. – 1919. – 1 січня; Наддністрянські вісті. – 1919. – 6 січня; ЦДІА у м. Львові, ф. 581, оп. 1, спр. 206, арк. 70–71 зв.

²⁶ Цит. за: Нариси історії Української революції 1917-1921 років. – Київ, 2012. – Кн. 2. – С. 182.

²⁷ Цегельський Л. Від легенд до правди: Спомини про події в Україні пов'язані з Першим листопада 1918 р. – Нью-Йорк, Філадельфія, 1960. – С. 195.

нас в одну соборну Україну [...] Нас ждуть важні завдання, найперше – злука з Наддніпрянською Україною»²⁸. Учасникам зібрання повідомили про фастівські домовленості з Директорією щодо спільного ведення зовнішньої політики, формування війська й фінансової системи, натомість відзначили, що організація шкільництва, релігійні проблеми, судочинство й місцева адміністрація залишаться у віданні галицького уряду.

На засіданні розгорнулася дискусія щодо майбутнього об'єднання з УНР. Соціал-демократи продовжували відстоювати позиції повного об'єднання українських земель. Він наполягав на створенні спеціальної комісії для швидкого вирішення даного питання й передачі управління київській владі. Злука, на його думку, повинна бути завершена як із політичного, так і з економічного боку. Представник радикальної партії П. Шекерик-Доників також наголошував, що всі питання державотворення мають вирішуватися в Києві, і радив присутнім прийняти тризуб за національний герб. Селянський посол Т. Старух вважав необхідним введення двох галичан, Є. Левицького й С. Вітика, до Директорії. Він запропонував, аби Директорія провела майбутні парламентські вибори на підставі загального виборчого права й встановила тісне співробітництво з галицьким урядом. Л. Бачинський відстоював необхідність тимчасового продовження дії місцевого законодавства й функціонування налагодженої військової та цивільної адміністрації. Директор гімназії в Городенці А. Крушельницький наголосив, що для майбутньої держави мають бути введені однакові закони, які б стосувалися земельних справ та шкільництва, і закликав не встановлювати кордон між обома республіками. Як бачимо, останній більше дбав про інтеграцію двох республік. Д. Вітовський навпаки виступав проти ліквідації існуючих кордонів між УНР і ЗУНР до підписання договору про товарообмін.

Останні питання постанови про ратифікацію фастівської угоди розглядалися на закритому засіданні зовнішньополітичної комісії. Проте через складне військово-становище УНР

галицький провід вирішив дотримуватися визначеної лінії й не проголошувати негайного повного об'єднання. Така позиція керівництва ЗУНР не викликає подиву, адже на Велику Україну наступали більшовики, і жодне із звернень Директорії до уряду РСФСР з цього приводу не дало бажаного результату.

3 січня в Станіславі – тимчасовій столиці ЗУНР – відбулася ратифікація фастівської угоди. У рішенні наголошувалося: «Українська Національна Рада, виконуючи право самовизначення Українського народу проголосує торжественно зєдинене з нинішнім днем Західно-Української Народної Республіки і Української Народної Республіки»²⁹. Були затверджені й інші положення, які обговорювалися 1 грудня 1918 р. у Фастові. Законодавча влада в Галичині до Установчих зборів мала належати УНРаді, а цивільна й військова адміністрація – Раді Державних Секретарів.

На цьому ж засіданні Є. Петрушевич вилосив палку промову щодо об'єднання з УНР. Він був глибоко переконаний, що прийняття такого рішення назавжди залишиться в історії українського народу. І справді, це один із найвизначніших днів в історії обох гілок українства, адже вони були однастайними у своїх устремліннях. По закінченню засідання 3 січня у Станіславі відбувся військовий парад. З вітальними словами й зверненнями до громади та війська промовами виступили Є. Петрушевич, Д. Вітовський і С. Вітик.

Із нагоди ухвали історичного документа УНРаду гаряче привітав представник УНР, «головноуповноважений з постачання» Р. Трохименко: «Ми є одно тіло, одна душа, ваша перемога є наша, а ваша туга і біль – є наша туга і біль, наша історична судьба мусить бути вашою, а ваша нашою»³⁰. Посланець Закарпаття С. Ключурак звернувся з проханням до галицьких українців, щоб допомогли їм об'єднатися з Галичиною, а через неї і з Великою Україною в єдину державу, оскільки угорські русини хотіли, щоб прапор незалежної, соборної України вічно стояв на вершині найвищої української гори Говерли³¹.

²⁸ Західно-Українська Народна Республіка 1918-1923. Документи і матеріали: в 5 т. – Т. 2. – С. 147.

²⁹ Там само. – С. 142.

³⁰ Цит. за.: *Долинський Д.* Борьба українського народу за волю і незалежність: Огляд подій за рр. 1918, 1919 і 1920. – Вінніпег, 1920. – С. 145.

³¹ Ключурак С. До волі (спомини). – Нью-Йорк, 1978. – С. 129.

Уже в день прийняття Ухвали Д. Вітовський телеграфічно передав рішення УНРади до Києва, де високо оцінював об'єднання українських республік: «Хай злука, спаяна спільно пролитою кров'ю обох бувших Республік, довершить мрію і щастя робочого українського народу». У відповідь С. Петлюра привітав Д. Вітовського й висловив сподівання, що з ліквідацією кордону зникне байдужість, а їх місце займе глибока віра у світле майбутнє³².

Під впливом ухвали УНРади про злуку в багатьох містах і селах ЗУНР пройшли велелюдні урочистості, учасники яких висловили принципову підтримку справі об'єднання українських земель. Зокрема, такі заходи відбулися 8 січня 1919 р. в Калуші, 12 січня – Товмачі, Заліщиках і Войнилові, 14 – Чорткові, 20 – Дрогобичі.

Наддніпрянські ж політики досить уважно слідкували за подіями в Галичині. У перші дні роботи сесії УНРади Директорія надіслала телеграму з проханням прискорити прийняття Акту злуки. Проте в Києві також були не дуже зацікавлені в цілковитому об'єднанні ЗУНР і УНР, адже автоматично остання вступала у війну проти Польщі, а військової сили на два фронти в Директорії не вистачало. Так з приводу злуки міністр закордонних справ УНР В. Чехівський наголошував, що «сам народ вирішить, чи буде це автономія чи федерація»³³. Як бачимо про єдину унітарну державу жодна із сторін у той час і не замислювалася думала. Водночас, за допомогою об'єднання Директорія сподівалася отримати необхідну підтримку з боку ЗУНР на запланованому Трудовому Конгресі.

Після Різдвяних свят 1919 р. до Галичини прибув міністр земельних справ УНР М. Шаповал. На його честь у Золочеві був влаштований військовий парад, яким командував сотник І. Цюкан. Представник УНР наголосив, що після злуки українських земель, кожний ворог стає спільним, і в боротьбі з ним повинні об'єднатися всі українці, а у війні ЗУНР із Польщею Наддніпрянщина допоможе галичанам одягом і військовою амуніцією. Для забезпечення участі галицьких представників у Трудовому Конгресі поїздки до Станіслава здійснив і Є. Коновалець.

12 січня відбулося засідання Ради Державних Секретарів, на якому розгорілася дискусія щодо можливої злуки УНР і ЗУНР. Л. Цегельський і М. Козаневич акцентували, що ратифікація УНРадою ухвали про об'єднання взагалі може призвести до втрати суверенності ЗУНР. Д. Вітовський і С. Витвицький не погоджувалися з цим твердженням. На засіданні лунали заклики не поспішати з відправленням делегатів до Києва, а провести вибори до Трудового Конгресу. Однак більшість учасників зібрання на чолі з С. Голубовичем не підтримали ці пропозиції.

16 січня до Києва було надіслане офіційне звернення голів усіх гілок влади ЗУНР під назвою «До Світлої Директорії Української Народньої Республіки у Києві» з повідомленням про ратифікацію фастівської угоди. У ньому західноукраїнська влада зазначала про створення комісії, що «має з Правительством Українсько-Народної Республіки увійти в ближші переговори що до способу зреалізованя висше наведеної ухвали (від 3 січня – Р.Т.)»³⁴.

3 метою урочистої нотифікації ухвали УНРади, завершення оформлення злуки двох республік до Києва була направлена представницька делегація ЗУНР на чолі з Л. Бачинським, якому надано вірчу грамоту для Директорії. До її складу ввійшли державні секретарі: О. Бурачинський, Д. Вітовський, Л. Цегельський, І. Мирон та інші. Слід зауважити, що в делегації були представники Буковини (О. Безпалко) й Закарпаття (І. Мигалка, І. Патрус). За інструкцією УНРади вони могли взяти участь у Трудовому Конгресі лише у випадку збільшення кількості мандатів для західноукраїнської республіки³⁵.

18 січня галицьких делегатів на київському вокзалі під мелодію «Ще не вмерла Україна» зустрічали наддніпрянський прем'єр В. Чехівський, а також стрільці на чолі з Є. Коновальцем і А. Мельником. Голова РНМ у вітальній промові відзначив, що бачить в об'єднанні УНР і ЗУНР прообраз щасливого майбутнього України. Для представників ЗУНР такий прийом був несподіваний, оскільки вони не очікували ніяких почесей від наддніпрянців. Делегати

³² Нова Рада. – 1919. – 5 січня; Нове життя. – 1919. – 11 січня.

³³ Цит. за: Нариси історії Української революції 1917-1921 рр. – Кн. 2. – С. 184.

³⁴ Західно-Українська Народна Республіка 1918-1923. Документи і матеріали: в 5 т. – Т. 2. – С. 161-162.

³⁵ ЦДІА у м. Львові, ф. 581, оп. 1, спр. 123, арк. 4.

продовжували дивуватися, коли побачили, що оголошення й таблички на вулицях Києва, виконані українською мовою. Та, на жаль, більшість із них були написані з помилками, бо робили їх похапцем за наказом Команди Січових Стрільців. Деякі написи на установах, магазинах, ресторанах викликали сміх – «Парикмахерская» стала називатися «Парікмахерчеська», а склепову вивіску «Обломов» замінили на «Облімів». Президію галицької делегації розмістили в готелі «Континенталь», а решту в «Гранд-готелі», куди прибували інші учасники Трудового Конгресу. У другій половині дня відбулося зібрання західноукраїнських представників, а через кілька годин осадний корпус Січових Стрільців влаштував святкову вечерю, де з промовами виступили полковники Є. Коновалець, Р. Дашкевич й гості з Галичини – Т. Старух, Л. Цегельський³⁶.

19 січня західноукраїнські дипломати відвідали береги Дніпра, де відбувався обряд Водохрещення, і Володимирський собор, де проходила панахида по січових стрільцях, що загинули під Мотовилівкою. Після цього траурна процесія рушила Володимирською вулицею й Хрещатиком до Царського саду.

Напередодні Рада Народних Міністрів ухвалила рішення про святкування об'єднання України 22 січня, на якому мали оголосити декларацію Директорії про злуку УНР і ЗУНР. Організацію урочистостей доручили міністру освіти І. Огієнку й асигнували для цього 100 тис. карбованців. Також передбачалося надіслати до Галичини делегацію з представників уряду в складі міністрів земельних справ, освіти, пошти й телеграфу³⁷.

21 січня 1919 р. відбулася нарада Директорії та Ради Народних Міністрів із представниками Галичини щодо об'єднання двох республік, де було схвалено всі акти соборності. Після закінчення наради РНМ постановила ухвалити злуку УНР і ЗУНР.

Надаючи величезного суспільно-політичного значення цій події, керівництво Директорії подбало про те, щоб сам Акт злуки став дійсно святковою маніфестацією єднання двох гілок українського народу. Столиця набула урочистого вигляду. Будинки прибрали національними прапорами, на балконах вивісили килими й полотна

з національною символікою, тріумфальну арку при вході з Володимирської вулиці на Софіївську площу прикрасили старовинними гербами Наддніпрянської України й Галичини. Організацією свята, розподілом місць серед делегацій, порядком проведення займався актор і режисер М. Садовський. З наказу міністерства освіти у всіх школах УНР і ЗУНР 22 січня 1919 р. відмінено навчання.

Духовенство також брало безпосередню участь у святкуванні цієї події в Софіївському соборі, де єпископ Черкаський Назарій відправив службу Божу, а о 12 годині хресний хід направився на майдан. На чолі процесії були архієпископ катеринославський Агапит і єпископи: мінський – Георгій, вінницький – Амвросій, черкаський – Назарій, канівський – Василій і уманський – Димитрій.

З часом почали збиратися українські військові підрозділи, студенти й учні, численні делегації різних установ і відомств. Люди заповнили весь майдан і навіть прилегли до нього вулиці. Рівно опівдні з'явилися делегати Трудового Конгресу, члени Директорії, посланці ЗУНР, міністри на чолі з головою уряду, представники дипломатичного корпусу.

Урочистості розпочалися промовою голови делегації ЗУНР, віце-президента УНРади Л. Бачинського. У своєму виступі він наголосив, що населення західноукраїнських земель, «будучи одною кров'ю, одним серцем і одною душею з усім народом Української Народної Республіки, власною нашою волею» бажає відновити національну державну єдність українського народу, яка існувала за Володимира Великого і Ярослава Мудрого й до якої тяжіли гетьмани – Богдан Хмельницький, Петро Дорошенко та Іван Мазепа. «Відсьогодні Західна Україна, – констатував Л. Бачинський, – лучиться в одне нерозривне тіло, в Соборну й Суверенну Державу»³⁸.

Далі Л. Цегельський оприлюднив грамоту УНРади, ухвалену 3 січня в Станіславові, і передав її В. Винниченку. Ф. Швець ознайомив присутніх з Універсалом Директорії про об'єднання УНР та ЗУНР: «Од нині воедино зливаються століттями одірвані одна від одної частини єдиної України – Західно-Українська Народна

³⁶ Литвин М. Р., Науменко К. Є. Історія ЗУНР. – Львів, 1995. – С. 131.

³⁷ Народна воля. – 1919. – 22 січня.

³⁸ Стахів М. Україна в добі Директорії УНР. – Т. 2. – Скрентон, 1963. – С. 53-54.

Республіка (Галичина, Буковина і Угорська Україна) і Наддніпрянська велика Україна. Здійснилися віковічні мрії, якими жили і за які умирали кращі сини України. Однині є єдина незалежна Українська Народна Республіка. Однині народ український, визволений могутнім поривом своїх власних сил, має змогу об'єднаними дружними зусиллями своїх синів будувати нероздільну самостійну Державу Українську...»³⁹. У документі вказувалося, що Директорія УНР ухвалила злуку на умовах постанови ЗУНР від 3 січня 1919 р.

Варто відзначити, що Акт злуки публікувався в багатьох періодичних виданнях під різними назвами – Акт злуки, Акт об'єднання, Універсал соборності, Акт соборності. В урядовому виданні «Вісника Української Народної Республіки» його вміщено під назвою «Універсал Директорії Української Народної Республіки»⁴⁰. За умовами цього акту ЗУНР стала частиною УНР і отримала назву Західна область Української Народної Республіки (ЗОУНР), а державний секретар закордонних справ Л. Цегельський ставав першим заступником міністра закордонних справ УНР. З ним мали узгоджуватися всі рішення щодо взаємовідносин України з Польщею, Румунією та Чехословаччиною.

Після урочистого проголошення Акту соборності духовенство на чолі з архієпископом Агапитом відправило молебень із побажанням багатоліття Директорії, вільному українському народу та його війську, згадало полеглих у боротьбі за незалежність України. У своїй проповіді архієпископ звертався до Бога, щоб він разом із національним об'єднанням двох народів послав і духовну єдність. Потім відбувся парад українського війська й урочиста маніфестація по Володимирській вулиці до Оперного театру. Там усіх повідомили, що відкриття Трудового Конгресу відбудеться наступного дня. Процесія рушила до будинку Губернського земства, де В. Винниченко й С. Петлюра виступили з балкону будівлі.

Увечері відбувся святковий банкет в Українському клубі на честь Акту злуки за участю чле-

нів Директорії та уряду УНР, керівників УНС, військових старшин, керівників центральних установ та делегатів ЗУНР. Його відкрив О. Саліковський, наголосивши, що об'єднання Наддніпрянщини з Галичиною мало велике значення. «Сполучення з нами галичан – людей європейської культури, людей дисципліни, що звикли до практичної праці і ставлять на перший плян утворення національної держави, – усе це, – заявив п. Саліковський, внесе істотні корективи до наших невірних дефектів і в спільний завзятий праці буде дуже користним для загальної справи – утворення й зміцнення української державності»⁴¹. З привітальними промовами виступили Л. Бачинський, В. Винниченко, С. Петлюра, М. Шаповал, Л. Цегельський та інші. Голова Директорії В. Винниченко наголосив: «Ми дамо вам, брати-галичане, степовий, широкий розмах нашої душі, і візьмемо в вас дисципліну, європеїзм, точний аналіз і тоді з нас вийде добра нація. Нехай в даний мент ми й не вдержимося, але те, що ми зробили, не загине». Л. Бачинський підкреслив, що тепер спільними зусиллями «творитимем наше національне життя»⁴². Міністр земельних справ УНР М. Шаповал, галичани «не гості наші, а рідні брати. Ми мало працювали, більш приходилось балакати. Зараз, в хвилини з'єднання з вами, будемо пам'ятати, що ми мусимо вкупі працювати для будування єдиного національного фронту». Він висловив сподівання, що буде утворений спільний уряд у Києві, який призначить генерал-губернатора на західні землі й здійснюватиметься єдине спільне командування військом. Цю пропозицію підтримав і С. Вітик. Проте міністр внутрішніх справ УНР О. Мицюк не погодився й піддав її гострій критиці. Тоді член радикальної партії Галичини П. Шекерик-Доників вимагав припинення партійних суперечок і об'єднання всіх політичних сил у боротьбі за національну державність, а Головний Отаман С. Петлюра врешті виголосив тост за успішне ведення боротьби з ворогами української державності. Отже, від самого початку в складному об'єднано-му процесі виникли внутрішні протиріччя

³⁹ Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 — листопад 1920 рр.: Док. і матеріали. У 2-х томах, 3-х частинах. – К., 2006. – Т. 2. – С. 441.

⁴⁰ Вістник УНР. – 1919. – 25 січня.

⁴¹ Трибуна. – 1919. – 24 січня.

⁴² Україна. – 1919. – 24 (11) січня.

та труднощі. Звідси й неоднозначне ставлення до Акту злуки УНР і ЗУНР. Для одних – це лише перший крок на шляху до соборності українських земель. Для інших – формальність, оскільки кожна республіка зберігала свою окремішність і продовжували жити власним життям.

Отже, ліквідація самодержавства в Російській імперії, утворення в Києві Центральної Ради й надання автономії українським землям у складі Росії стало важливим етапом на шляху національної консолідації. Наддніпрянська влада (Центральна Рада, П. Скоропадський) робили численні спроби, аби досягти утворення на західноукраїнських землях окремого коронного краю, наголошували на єдності обох гілок українців. Однак через складне міжнародне становище їм не вдалося реалізувати поставлені завдання.

Проголошення ЗУНР на західноукраїнських землях й успішне повстання демократичних сил під проводом Директорії відкрили шлях до об'єднання обох гілок українського народу. Вже назва «Західно-Українська Народна Республіка» виражала принцип соборності й спільності з Наддніпрянською Україною, оскільки Директорія планувала відновити Українську Народну Республіку. Однак політики ЗУНР не бажали негайного зближення з Наддніпрянщиною, боячись не стільки важкої геополітичної ситуації у Великій Україні, скільки втрати владних прерогатив у Східній Галичині. Лише невдалий розвиток війни з Польщею прискорив процес об'єднання. Галичани, потребуючи військової й економічної допомоги, звернулися до наддніпрянських політиків.

Затвердження Акту злуки стало визначною подією, яка сприяла зростанню національної свідомості українців, формуванню української політичної нації, її консолідації й знаменувала завершення початкового етапу боротьби за соборність, відкривала можливість практичної розбудови державності України. Цей акт мав глибоку історичну детермінованість і виявленням споконвічних мрій українського народу про незалежність і соборність національної держави. Він був кульмінаційним моментом націонал-демократичної революції, вираженням волі українства до політичної й територіальної інтеграції, а також яскравим свідченням динамічного поступального руху на шляху самоідентифікації українців, творення політичної нації. До того ж, сам акт пройшов можливі в тих умовах процедури й був ратифікований вищим представницьким органом – Трудовим Конгресом.

Фактично Україна ставала конфедеративною державою, де уряд ЗОУНР зберігав за собою право проводити свою внутрішню політику на території Східної Галичини. Однак творці Акту соборності розглядали його як попередній договір про об'єднання, остаточне оформлення якого відкладалося на невизначений термін майбутніми Установчими Зборами. Не були створені єдині армія й органи управління державою, не визначені політичні пріоритети.

На жаль, Акт соборності був не реалізований у практичній площині: кожна республіка продовжувала жити власним життям через особистісне протистояння С. Петлюри і Є. Петрушевича, не зацікавленість Антанти у відродженні незалежної України тощо.

References

Dobrzhans'kyj O., Staryk, V. (2009). *Zmahannya za ukrains'ku derzhavnist' na Bukovyni (1914-1921 rr.). Dokumenty i materialy*. Chernivtsi. [in Ukrainian].

Dolyns'kyj D. (1920). *Bor'ba ukrains'koho narodu za voliu i nezalezhnist'*: Ohliad podij za rr. 1918, 1919 i 1920. Vinnipeh. [in Ukrainian].

Halip T. (2008). *Roky vijny. Z Chernivtsiv do Kyieva. Z moikh spohadiv. Dobrzhans'kyj O., Staryk V. Bazhaiemo do Ukrainy!* (pp.488-523). Odesa. [in Ukrainian].

Hai-Nyzhnyk P. *Akt Zluky UNR i ZUNR: vtivennia i krakh idealu Sobornoj Ukrainy* [Elektronnyi resurs]. Retrieved from: <http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc/172doc.php>. [in Ukrainian].

Karpenko, O., Mytsan, K.(Comps.) (2001) *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918-1923. Dokumenty i materialy: v 5 t.* (Vol. 1). Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian].

Karpenko, O., Mytsan, K.(Comps.) (2003) *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918-1923. Dokumenty i materialy: v 5 t.* (Vol. 3,b,2). Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian].

Karpenko, O., Mytsan, K.(Comps.) (2005) *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918-1923. Dokumenty i materialy: v 5 t.* (Vol. 3,b,2). Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian].

Khrystiuk, P. (1921). *Zamitky i materialy do istorii ukrains'koi revoliutsii: 1917–1920 rr. : [u 4 t.]*. (Vol. 3). Viden'. [in Ukrainian].

Klochurak, S. (1978). *Do voli (spomyny)*. N'iu-Jork. [in Ukrainian].

Korduba, M. (2008). V posol'stvi do het'mana (Uryvok iz schodennyka). *Dobrzhans'kyj O., Staryk V. Bazhaiemo do Ukrainy!* (pp.856-885). Odesa. [in Ukrainian].

Krezub A., (1966). *Narys istorii ukrains'ko-pol's'koi vijny 1918-1919*. N'iu-Jork. [in Ukrainian].

Kuchabs'kyj, V., Bezruchko, M., Konovalets', Ye. (2004) *Zoloti vorota. Istorii Sichovykh stril'tsiv 1917-1919*. L'viv. [in Ukrainian].

Kuz'ma O. (1960). *Lystopadovi dni 1918 r. N'iu Jork*. [in Ukrainian].

Lytvyn, M. R. (1998). *Ukrains'ko-pol's'ka vijna 1918-1919 rr.* L'viv. [in Ukrainian].

Lytvyn, M. R., Naumenko, K. Ye. (1995). *Istorii ZUNR*. L'viv. [in Ukrainian].

Makarchuk, S. A. (1997). *Ukrains'ka respublika halychan: narysy pro ZUNR*. L'viv. [in Ukrainian].

Nazaruk O. (1920). *Rik na Velykij Ukraini: Konspekt spomyniv z ukrains'koi revoliutsii*. Viden'. [in Ukrainian].

Pavlyshyn, O. (2008). *Lvivschyna v dobu Zakhidno-Ukrains'koi Narodnoi Respubliky (1918-1919)*. *Navchalnyj posibnyk*. Lviv. [in Ukrainian].

Senkiv M. (2013). Z istorii sobornosti ukrain-skykh zemel (do 95-richchia Aktu zluky UNR i ZUNR).—*Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*, XXXVII, 93-96. Zaporizhzhia. [in Ukrainian].

Smolii V. A. (Ed.). (2011). *Narysy istorii Ukrain-skoi revoliutsii 1917-1921 rokiv* (vol.2). Kyiv. [in Ukrainian].

Stakhiv, M. (1963). *Ukraina v dobi Dyrektorii UNR*. (Vol.2). Skrenton. [in Ukrainian].

Tymchenko R. (2013). Yevhen Petrushevych – lider Zakhidnoukrainskoi Narodnoi Respubliky (do 150-richchia z dnia narodzhennia ta 95-richchia z dnia utvorennia ZUNR). *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 5, 143-156. Kyiv. [in Ukrainian].

Tymchenko R. (2012). Lystopadova revoliutsiia 1918 r.: peredumovy, ochikuvannia y naslidky. *Problemy vyvchennia istorii ukrainskoi revoliutsii 1917 – 1921 rokiv*, 7, 177-198 – Kyiv. [in Ukrainian]. Verstiuk V. Etc (Comps.) (2006). *Dyrektoriiia, Rada Narodnykh Ministriv Ukrains'koi Narodnoi Respubliky. Lystopad 1918 — lystopad 1920 pp.: Dok. i materialy. U 2-kh tomakh, 3-kh chastynakh*. (Vol.2) Kyiv. [in Ukrainian].

Vynnychenko, V. (1920). *Vidrodzhennia natsii: (Istorii ukrains'koi revoliutsii, maret's' 1917 r. – hru-den' 1919 r.) : V 3 ch.* (Vol.3). Kyiv, Viden'. [in Ukrainian].